

نقش جاسک در افق آینده ایران با تکیه بر انرژی

داود کیانی*، موسسه مطالعات بین‌المللی انرژی |

چکیده

اطلاعات مقاله

تاریخ ارسال نویسنده: ۹۶/۰۲/۰۲

تاریخ ارسال به داور: ۹۶/۰۲/۱۳

تاریخ پذیرش داور: ۹۶/۰۴/۱۰

جمهوری اسلامی ایران کشوری است که از منابع عظیم نفت و گاز برخوردار است، به طوری که این کشور یکی از بزرگ‌ترین دارندگان ذخایر نفت خام و گاز طبیعی جهان به‌شمار می‌رود. ایران ۱۰ درصد نفت خام و ۱۷ درصد گاز جهان را داراست. ایران برای صادرات محصولات انرژی و مشتقات نفتی از بندرها و جزایر خاص مانند جزیره خارک به‌عنوان پایانه‌ی صادراتی برخوردار است. یکی از نقاط کلیدی و حساس در این مورد بندر جاسک است که تاکنون بدون استفاده مانده است. بندر جاسک در کنار سواحل عمان (مکران) و اقیانوس هند واقع شده است. این بندر دارای ظرفیت فراوان از جمله تبدیل شدن به هاب انرژی است. کارهای زیربنایی هم‌اکنون در حال انجام است و نیاز شدید به سرمایه‌گذاری خارجی دارد. از این بندر می‌توان به‌عنوان پایانه‌ی انرژی، محصولات صنایع نفت و گاز، پتروشیمی، ال‌ان‌جی و غیره جهت صادرات به خارج کشور استفاده نمود. هرچند جاسک به‌عنوان یک گنج حیاتی در سواحل عمان مورد غفلت قرار گرفته و سالیان طولانی هیچ‌گونه استفاده‌ای از آن نگردیده است؛ اما می‌توان با برنامه‌ریزی صحیح از این بندر سود مطلوب جست. در جمع‌بندی نهایی، این بندر اکنون به‌عنوان پایانه دوم انرژی در حال طراحی است که با طراحی و ساخت آن به‌عنوان پایانه دوم استراتژیک کشور زمینه‌ی صدور نفت و گاز و محصولات پتروشیمی ایران به کشورهای حوزه اقیانوس هند انجام می‌پذیرد. همچنین طرح منطقه آزاد اقتصادی و منطقه ویژه انرژی در جاسک زمینه‌ی اشتغال را در این منطقه محروم فراهم می‌آورد و پیامد آن، توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه، افزایش امنیت کشور و رضایت ساکنان محلی است که در نهایت منجر به توسعه اقتصادی و سیاسی و شکوفایی کشور می‌شود. مقاله حاضر با روش تحقیق، توصیف و تجزیه و تحلیل به توانایی‌های ذاتی این بندر با تکیه بر انرژی (نفت و گاز) می‌پردازد.

واژگان کلیدی:

منابع عظیم نفت و گاز، ژئوپلیتیک انرژی، جاسک، منطقه ویژه انرژی

مقدمه

استفاده مطلوب نشده و یک گنج پنهان است، اما می‌توان دوباره آن را احیا نمود. از طرح‌های مهم برای استفاده بهینه از جاسک این است که به‌عنوان پایانه دوم صادرات انرژی ایران مطرح گردیده است.

۱ | مکران و موقعیت بندر جاسک

ایران کشوری است که از منابع عظیم نفت و گاز برخوردار است و اخیراً با اکتشافات جدید با داشتن حدود ۲ میلیارد بشکه نفت قابل استحصال و همچنین ۳۷ تریلیون فوت مکعب گاز قابل استحصال، یکی از عمده‌ترین کشورهای تأمین‌کننده انرژی جهان است [۱]. ایران به‌عنوان مهم‌ترین کشور حوزه خلیج فارس و به‌عنوان یکی از بازیگران اصلی و کلیدی در وقایع مهم انرژی منطقه شناخته می‌شود. بنابراین می‌توان چنین استدلال نمود که ایران علاوه بر اعتبار ژئوپلیتیکی دارای ارزش و قابلیت‌های منحصر به فردی در ژئواکونومی نیز می‌باشد. کشور ایران همواره جایگاه ممتازی در خاورمیانه داشته است [۲]. ایران برای انرژی خود در مناطق دریایی و بندرها به‌خصوص در بندر جاسک در حال سرمایه‌گذاری خارجی و داخلی و احیای ظرفیت این مناطق جهت امور صادرات انرژی است. امروزه بندرها از اهمیت خاصی در دنیا برخوردار می‌باشند و از بندرها به‌نحو مطلوب و بهینه استفاده اقتصادی می‌نمایند. بندر جاسک یک بندر مهم و استراتژیک در قلمرو ایران و در سواحل دریای عمان قرار گرفته است (شکل-۱)، هرچند تاکنون از این بندر

* نویسنده‌ی عهده‌دار مکاتبات (d_kiany2000@yahoo.com)

۱- صنعت نفت

۳- قرار گرفتن کشور ایران در محل تلاقی سه قاره آسیا، آفریقا و اروپا.

ایران با موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی ویژه‌ای که برای منطقه محصور در خشکی آسیای مرکزی دارد، یک کشور ترانزیتی مطلوب است. همچنین ایران از طریق سوآپ نفت می‌تواند نفت همسایه‌ها را در خزر تحویل گرفته، در داخل مصرف نموده و معادل آن نفت را در خلیج فارس برای همسایگان به فروش رساند [۴].

موقعیت خاص ژئوپلیتیکی ایران به گونه‌ای است که با عبور لوله‌های نفت و گاز از خاک ایران، منجر به گسترده شدن همکاری‌های ژئواکونومیک این کشور با جمهوری‌های آسیای مرکزی و قفقاز می‌گردد که همکاری‌های بخش انرژی، همکاری‌های اقتصادی را به دنبال داشته و نهایتاً منجر به یکپارچگی ژئوپلیتیکی ایران با حوزه خزر خواهد شد. همچنین تأکید بر همکاری‌های انرژی، اقتصادی و هماهنگی‌های وسیع سیاسی می‌تواند زمینه‌ساز اعتمادسازی‌های عمیق در منطقه گردد [۵]. جفری کمپ، با تأثیر گرفتن از نظریه «هارترند» مکی‌ندر از بیضی انرژی جهانی یا هارترند ژئوپلیتیک یاد می‌کند [۶]. او این بیضی را یکی از مهم‌ترین موقعیت‌های استراتژیک دوران کنونی می‌داند و ایران در مرکز این بیضی استراتژیک انرژی قرار دارد.

بیضی استراتژیک انرژی، منطقه‌ای ژئوپلیتیکی شامل سرزمین ایران و کل خلیج فارس در مرکز؛ شیخ‌نشین‌های عربی در جنوب؛ بخش‌هایی از عراق، ترکیه، ارمنستان، آذربایجان و گرجستان در غرب و شمال غربی؛ مجموعه دریای خزر و بخش‌هایی از جنوب روسیه و قسمت‌هایی از سرزمین قزاقستان در شمال و بخش‌هایی از ازبکستان در شمال شرق آن تعریف شده است. بیش از هفتاد درصد از ذخایر اثبات شده نفت و بیش از چهل درصد از ذخایر گاز طبیعی جهان در این منطقه قرار دارد. قطر بزرگ این منطقه بیضی شکل، امتداد همان محوری است که دریای خزر را به خلیج فارس متصل می‌سازد و در سرزمین ایران واقع است. طبق برآوردها، اقتصاد جهانی تا آینده قابل پیش‌بینی همچنان به انرژی نفت وابسته خواهد ماند. طبق نظریه آژانس بین‌المللی، میزان مصرف نفت جهان در سال ۲۰۱۵ روزانه معادل ۹۲ میلیون بشکه بوده که در سال ۲۰۴۰ به ۱۰۳/۵ میلیون بشکه نفت افزایش خواهد یافت [۷]. ایران به‌عنوان یکی از مهم‌ترین تولیدکنندگان انرژی جهان در سطوح امنیت جهانی انرژی نقش تعیین‌کننده‌ای را بر عهده دارد.

۳- ژئوپلیتیک جاسک

بندر جاسک یکی از بندرهای مهم ایران است که در کنار سواحل عمان واقع شده است. مهم‌ترین ویژگی بندر جاسک این است که در وسط سه تنگه مهم بین‌المللی هرمز، باب‌المنندب و مالاکا قرار دارد که حدود یک‌سوم تجارت دنیا در آن

صنعت نفت به‌عنوان پیشران اقتصاد کشور دارای جایگاه ویژه‌ای است که داشتن نقش اساسی در تحقق اهداف کلان اقتصاد ملی در افق چشم‌انداز ۲۰ ساله، موتور محرکه اقتصاد ملی، پیشبرد دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران و تضمین امنیت ملی کشور از طریق توسعه همکاری‌ها و تعاملات منطقه‌ای و بین‌المللی از آن جمله است. در فرایند حرکت به سمت تعالی در صنعت نفت اقدامات زیادی در قالب برنامه‌های راهبردی، بلندمدت و میان‌مدت تدوین شده است که در هر یک به‌نوعی برای طی شدن این مسیر در حوزه نفت مباحث و سرفصل‌های مشخصی تعریف گردیده است:

- ۱- چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی
- ۲- سیاست‌های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری در بخش نفت و گاز
- ۳- چشم‌انداز صنعت نفت و گاز ایران در افق ۱۴۰۴
- ۴- اهداف کلی توسعه بخش نفت و گاز در برنامه ششم توسعه
- ۵- سیاست‌های وزارت نفت در جهت تحقق اهداف سند چشم‌انداز مهم‌ترین نقش صنعت نفت پس از تأمین نیاز مصرف داخلی کشور، صادرات نفت، گاز و فرآورده‌های مرتبط و کسب درآمدهای ارزی و تسریع در روند توسعه اقتصادی کشور است. لذا توسعه صنایع وابسته به صنعت نفت و گاز از اهمیت زیادی در توسعه اقتصادی کشور و به دنبال آن افزایش سطح رفاه اجتماعی، امنیت داخلی و کسب اعتبار و اهمیت بین‌المللی کشور برخوردار است.

۲- ژئوپلیتیک انرژی

انرژی در زندگی بشر اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد، ادامه زندگی بدون انرژی بسیار مشکل است. مسئله دسترسی و تأمین انرژی برای نیازمندان آن و نیز امنیت مسیرهای انتقال انرژی برای تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان فوق‌العاده اهمیت دارد. به لحاظ ارتباط تنگاتنگ انرژی با زندگی روزمره مردم و جوامع و نیز حیات کشورها و دولت‌هاست که دولت‌های متقاضی و دولت‌های تولیدکننده را نسبت به این مسأله حساس و مراقب نموده است. از این‌رو، انرژی در سیاست‌های ملی و بین‌المللی نقش تعیین‌کننده‌ای پیدا کرده و الگوهای رقابت، همکاری، کشمکش، تجاوز، تعامل، همگرایی و واگرایی را در عرصه بین‌الملل و روابط بین‌کشورها و دولت‌ها شکل داده است. انرژی‌های فسیلی به‌ویژه نفت و گاز از آن حیث که در بیلان انرژی جهان سهم بالایی دارند، جایگاه ویژه‌ای را در مناسبات بین‌المللی پیدا کرده‌اند و سیاست بین‌المللی را نیز تحت‌الشعاع قرار داده‌اند [۳]. در این میان می‌توان به سه مشخصه مهم ایران اشاره کرد:

- ۱- موقعیت ممتاز و استثنایی ایران به لحاظ تأمین امنیت انرژی جهان.
- ۲- قرار گرفتن کشور در مرکز بیضی انرژی (این بیضی شامل ۷۱ درصد منابع نفت و ۴۱ درصد ذخایر گاز جهان است).

طبیعی از جاسک به عمان، ساخت پالایشگاه الان جی، محصولات پتروشیمی، احداث پالایشگاه نفت و مخازن استراتژیک.

۳-۲- مزیت‌های جاسک به عنوان منطقه ویژه انرژی

الف) امکان استفاده از سرمایه‌های خارجی و فناوری روز دنیا به منظور افزایش میزان تولید و پالایش نفت و گاز.

ب) تسهیل در قوانین و سازوکارهای گمرکی صادرات و واردات، به منظور افزایش سهم صادرات نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی.

ج) حداکثرسازی ارزش افزوده در بخش نفت و گاز، از طریق دسترسی مطلوب به منابع نفت و گاز از یک سو و نزدیکی به بندرها و اسکله‌های صادرات نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی.

د) ایجاد اشتغال و فرصت‌های شغلی برای نیروهای انسانی متخصص و تحصیل کرده جویای کار در داخل کشور.

ه) افزایش قدرت و نفوذ امنیتی و سیاسی و اقتصادی کشور در معادلات بین‌المللی و منطقه‌ای.

و) استقرار در دریای عمان و راه‌یابی به آب‌های آزاد و دسترسی به مسیرهای دریایی تجارت بین‌الملل و در نتیجه، مزیت استقرار فعالیت‌های مربوط به ارائه سوخت به کشتی‌ها (بانکینگ).

ز) قرار گرفتن در نزدیکی مسیر حرکت بین‌المللی کشتی‌ها و عمق مناسب آب برای پهلوگیری نفتکش‌ها در بندر.

ح) نزدیکی به بازارها و مناطق آزاد و ویژه کشورهای عمان و کشورهای چین و هند.

ط) ساخت و ایجاد اسکله نفتی با قابلیت پهلوگیری و بارگیری نفتکش‌ها در جاسک.

ی) ظرفیت و ساخت تأسیسات تولید NGL در بندر جاسک.

ک) هاب انرژی برای صدور انواع فرآورده‌های حاصل از نفت و گاز و پتروشیمی.

ل) به علت موقعیت ژئوپلیتیک خود جهت تنوع بخشی پایانه‌های صادراتی در خارج از خلیج فارس و مخازن ذخیره‌سازی نفت خام کشور در مواجهه با بحران‌های احتمالی می‌تواند پایانه دوم انرژی باشد.

۳-۳- کارکردهای بندر جاسک

۳-۳-۱- خط لوله نفت گوره (مناطق نفت خیز جنوب) به جاسک یکی از طرح‌های مهم دولت یازدهم، انتقال نفت خام از "گوره" (تلمبه‌خانه پمپاژ مناطق نفت خیز جنوب در نزدیکی بندر گناوه) به بندر جاسک است که از دستاوردهای طرح جامع منطقه‌ی انرژی جاسک به‌شمار می‌رود. هزینه چنین طرح‌هایی بسیار بالاست زیرا نیازمند خطوط لوله، ایستگاه‌های پمپاژ و مسائل زیست‌محیطی و بحث عبور لوله از زمین و دیگر مسائل متفرقه است. بر این اساس، طراحی یک خط لوله به طول تقریبی یک هزار و صد کیلومتر برای انتقال نفت خام از منطقه گوره در جنوب ایران به بندر جاسک قرار

صورت می‌گیرد. موقعیت ویژه بندر جاسک در خلیج فارس و در مجاورت مرزهای آبی کشور و راه داشتن به آب‌های آزاد بین‌المللی و اقیانوس هند به‌عنوان بهترین مزیت ایجاد نمود تا به‌عنوان یک منطقه آزاد اقتصادی مطرح شود. جاسک همچنین به‌عنوان منطقه ویژه انرژی شناخته شده است. به‌طور خلاصه جاسک دارای مزایای زیر برای تبدیل شدن به یک منطقه آزاد تجاری-صنعتی است که عبارت‌اند از:

۱- هم‌جواری و راه‌یابی به آب‌های آزاد و منطقه خلیج فارس.

۲- هم‌جواری با مسیرهای تجارت دریایی در خلیج فارس و عمان.

۳- هم‌مرزی با کشورهای آسیای میانه.

۳-۱- جاسک منطقه ویژه انرژی

در دنیا مناطق ویژه اقتصادی مختلفی با توجه به نوع فعالیت آنها و عواملی مانند اولویت سیاست‌گذاری و اهداف توسعه صنعتی کشورها، مزیت نسبی آنها و نیازهای داخلی و بازارهای منطقه شکل گرفته‌اند.

بررسی‌ها و امکان‌سنجی‌ها نشان می‌دهد که می‌توان در خصوص فعالیت‌های مرتبط با صدور نفت، گاز، پالایش و ساخت صنایع مربوط به پتروشیمی در بندر جاسک سرمایه‌گذاری نمود. بر این اساس، با توجه به مبانی نظری مطرح شده و بررسی تجربیات کشورهای مختلف در زمینه ایجاد منطقه ویژه اقتصادی انرژی و تجربه مشابه منطقه ویژه اقتصادی انرژی در بندر ماهشهر و منطقه عسلویه در پارس جنوبی، از تشکیل منطقه ویژه نفت و گاز انتظار می‌رود که با تسهیل شرایط سرمایه‌گذاری در بندر جاسک، جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی در این منطقه افزایش یافته، با ایجاد صنایع وابسته به نفت و گاز، پتروشیمی و صدور این مواد، راه برای رسیدن به اهداف چشم‌انداز کلان شرکت ملی نفت و نیز اهداف تدوین شده در اسناد چشم‌انداز هموار گردد.

تشکیل منطقه ویژه انرژی در بندر جاسک باعث می‌شود که جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی و داخلی در این حوزه در رابطه با ساخت مخازن نفتی، اسکله، صنایع پتروشیمی، پالایشگاه نفت، پالایشگاه گاز و بسیاری ظرفیت‌های ممکن دیگر در این منطقه به‌طور چشم‌گیر افزایش یابد. با توجه به موارد ذکر شده، بندر جاسک به دلیل به ژئوپلیتیک خاص خود می‌تواند سهم به‌سزایی در توسعه اقتصادی ایران داشته باشد. طرح جامع توسعه جاسک نتایج بسیار مطلوبی را به همراه خواهد داشت که از آنجمله می‌توان به این موارد اشاره کرد: انتقال گاز طبیعی از خط هفتم سراسری به جاسک، انتقال نفت مناطق نفت خیز جنوب از گوره به جاسک، انتقال اتان از عسلویه به جاسک برای مصرف این منطقه، ترانزیت گاز طبیعی کشورهای آسیای میانه از طریق خط لوله سرخس به جاسک، ترانزیت نفت خام کشورهای آسیای میانه و قفقاز از طریق نکا به جاسک، ایجاد پایانه صادراتی نفت خام، صادرات گاز

و سیاسی ایران نسبت به کشورهای فوق، عدم تعامل و فشارهای تحریم بین‌المللی، ایران را نسبت به این کشورها و مزیت نسبی در انزوای قرار داده است که با شروع دوران جدید کنونی پساتحریم باید منتظر شکوفایی اقتصاد کشور باشیم و جایگاه انرژی ایران را در منطقه و جهان از نو بازسازی نماییم. بازارهای گذشته و ازدست‌رفته را بازیابیم و زمینه‌های تبدیل شدن به هاب بزرگ انرژی در منطقه جاسک را فراهم کنیم.

۳-۳-۵- پایانه دوم صادراتی انرژی (بندر جاسک)

گاز و نفت نقش مهمی در دنیای امروز دارند، روزانه حدود ۹۰ میلیون بشکه نفت در این دنیای هیدروکربوری تولید می‌گردد که بیش از ۹۰ درصد از این مقدار از طریق کشتی‌های نفت کش جابه‌جا می‌شود. حمل انرژی یکی از اصول مهم تجارت است. برای حمل انرژی نیاز به پایانه‌های مجهز به علم و فناوری روز است. کشتی‌های غول‌پیکر ویژه حمل و انتقال نفت، برای بارگیری نفت خام در پایانه‌های ویژه‌ای که با اسکله‌ها، دستگاه‌ها و ابزارهای مخصوصی تجهیز شده‌اند، پهلو گرفته و پس از بارگیری، نفت خام را به مبادی مصرف انتقال می‌دهند. جزیره خارک اولین پایانه صادراتی انرژی ایران است که نفت ایران از مناطق جنوب و تلمبه‌خانه گوره توسط لوله و زیردریا به این جزیره منتقل و سپس، توسط دو اسکله آذرباد و تی توسط نفت کش‌ها حمل و صادر می‌شود. خارک پایانه اول ایران در خلیج فارس است. بندر جاسک می‌تواند پایانه دوم انرژی ایران در دریای عمان باشد و این فرصت را به ایران می‌دهد که هم‌زمان در دو نقطه، صادرات انرژی داشته باشد. ایجاد منطقه انرژی جاسک یکی از برنامه‌های مهم دولت یازدهم برای سواحل مکران است و دولت مصمم است پایانه دوم صادرات نفت و گاز کشور در بندر جاسک را ایجاد نماید. استفاده از دریا و ظرفیت‌های اقتصادی دریایی از ضروریات توسعه سواحل مکران است و این مسئله با ایجاد مراکز صنعتی جدید در این منطقه همراه خواهد بود. ساخت پایانه جاسک برای کوتاه کردن مسیر تردد کشتی‌های نفت کش حامل نفت ایران می‌تواند یک استراتژی مفید باشد. از نظر جغرافیایی، منطقه جاسک بسیار حائز اهمیت است، چراکه تمامی کشتی‌ها به‌ویژه کشتی‌های نفت کش که به این منطقه وارد می‌شوند، دیگر نیازی برای ورود به خلیج فارس ندارند و ضمن کوتاه‌تر شدن مسیر، می‌توانند با خیال آسوده، از مخازن نفت خام و سایر فرآورده‌ها از پایانه صادراتی جدید جاسک نیازهای عملیاتی خود را مرتفع نمایند.

۳-۳-۶- صنایع پتروشیمی در جاسک

با انتقال گاز ایران به بندر جاسک می‌توان صنعت پتروشیمی را در این منطقه پایه‌گذاری نمود. در برنامه توسعه وزارت نفت، ایران باید صاحب چهار قطب پتروشیمی در سواحل جنوبی باشد. قطب اول بندر امام و قطب دوم در عسلویه ایجاد شده، قطب

است در آینده نزدیک انجام گیرد و نفت ایران از طریق این خط لوله به بندر جاسک منتقل و سپس توسط نفت کش صادر شود. این بندر به‌عنوان پایانه‌ی دوم صادراتی کشور در مدار عملیات قرار خواهد گرفت.

۳-۳-۲- خط لوله نفت نکا (شمال) به جاسک

انجام مطالعات خط لوله انتقال نفت از بندر نکا در شمال کشور به بندر جاسک با ظرفیت روزانه یک میلیون بشکه در روز در دستور کار قرار دارد. با اجرای این خط لوله، ایران برقرارکننده ارتباط نفتی بین دریای خزر و دریای عمان خواهد شد. این خط لوله یک خط لوله انتقال و ترانزیت نفت است که نقش بین‌المللی در جهان بازی می‌کند. این خط لوله از بُعد توجیه اقتصادی اگر از نفت کشورهای حوزه خزر استفاده شود، توجیه دارد [۸]. ساخت چنین خط لوله‌ای می‌تواند بخشی از نفت خام تولیدی کشورهای روسیه، آذربایجان، قزاقستان و ترکمنستان را از دریای خزر به جاسک انتقال دهد.

۳-۳-۳- خط لوله گازی سرخس-جاسک

هدف از ساخت این خط لوله، ترانزیت گاز کشورهای آسیای میانه به خلیج فارس است. پیش‌بینی می‌شود ظرفیت این خط لوله ۳۰ تا ۵۰ میلیون مترمکعب معادل ۱/۵ فاز پارس جنوبی باشد. در سوآپ گاز، ایران می‌تواند بخش یا همه گاز تحویلی در شمال را به مصارف داخلی برساند و معادل آن با همان کیفیت، گاز در بندر جاسک تحول دهد. ایران قصد دارد با خط ترانزیتی سرخس به جاسک، گاز کشورهای ترکمنستان، قزاقستان و ازبکستان را به جاسک منتقل کرده و به سایر مشتریان این کشورها تحویل دهد [۹].

۳-۳-۴- جاسک هاب انرژی منطقه

ایران در منطقه جاسک می‌تواند به هاب انرژی منطقه تبدیل شود، یعنی هم نیازهای انرژی خود را تأمین کند و هم از طریق شبکه و خطوط انتقال گسترده‌ای که با کشورهای همسایه دارد، نیازهای همسایگان خود را مرتفع نماید. به این ترتیب ایران به محلی برای تبادل انرژی بین کشورهای اطراف خود تبدیل می‌شود. تبدیل شدن ایران در جاسک به هاب انرژی منطقه می‌تواند عرضه آخرین دستاوردهای تولیدکنندگان داخلی و خارجی در حوزه انرژی‌های نفت، گاز، پتروشیمی، آب، برق و انرژی‌های نو و تبادل اطلاعات و ظرفیت‌ها، برقراری ارتباطات بین تولیدکنندگان، سازندگان تجهیزات و مصرف‌کنندگان این تجهیزات را فراهم کند. قوانین تسهیل‌کننده مناطق آزاد و پایین بودن بوروکراسی‌های اداری نیز موجب گسترش مبادلات با شرکت‌های نفتی خواهد شد. هم‌اکنون بسیاری از کشورهای منطقه از جمله آذربایجان، ترکیه و عربستان به‌شدت به دنبال آن هستند با استفاده از ظرفیت‌هایی که دارند به هاب انرژی در منطقه تبدیل شوند. ریسک‌های بالای اقتصادی

به قطب پالایش گاز جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور و بهره‌گیری از آن به‌عنوان یکی از منابع مهم در تأمین سوخت و تولید انرژی و تحصیل بخشی از ارز موردنیاز کشور تبدیل شود.

۳-۳-۹- ساخت مخازن ذخیره استراتژیک در جاسک

فناوری ذخیره‌سازی نفت، گاز و فرآورده‌های نفتی در مخازن زیرزمینی به جهت مزایایی همچون ذخیره‌سازی استراتژیک، ایمنی بالا به علت احتمال ضعیف آتش‌سوزی و انفجار و هزینه‌های عملیاتی و نگهداری پایین، در بسیاری از کشورهای دنیا همچون فرانسه، ژاپن، نروژ و... مورد بهره‌برداری قرار گرفته است و در کشورهایمانند عربستان سعودی، سنگاپور، چین، هند و... در دست اجرا و بهره‌برداری است. با توجه به اقتصاد متکی به نفت خام کشور و وجود تهدیدهای فراوان خارجی، ایجاد مخازن و پایانه استراتژیک نفت خام در ایران و منطقه جاسک ضروری به نظر می‌رسد. ساخت مخازن ذخیره‌سازی زیرزمینی نفت خام هم در نوار ساحلی خلیج فارس تا عمق ۱۰۰ متری از اقدام‌های مهمی است که در زمینه پدافند غیرعامل انجام می‌شود و توان رقابتی و چانه‌زنی کشور را در منطقه بالا می‌برد. با توجه به پیشرفت روزافزون فناوری ساخت سازه‌های بتنی و مزیت‌های غیرقابل انکار این گونه سازه‌ها، احداث مخازن بتنی جهت تقلیل هزینه تعمیرات، نگهداری و حفاظت درازمدت با توجه به خواص ذاتی بتن ضروری به نظر می‌رسد [۱۱].

۴- تعامل عمان و جاسک در انرژی

کشور عمان تنها کشور عربی است که از دوران پیشین تاکنون بهترین روابط سیاسی و اقتصادی را با ایران داشته و حتی در برخی از بحران‌های بین‌المللی نقش میانجی را برای ایران بازی کرده است. پیشینه دو کشور نشان از اشتراکات فرهنگی و دینی و بسیاری مسائل دیگر دارد. بخشی از ایرانیان مهاجر در عمان زندگی می‌کنند. تنگه هرمز یکی از بزرگ خریدهای همگرایی میان دو کشور است، زیرا این تنگه بین دو کشور واقع شده و هر دو کشور کنترل آن را در اختیار دارند. در حال حاضر با احداث خط لوله صادرات گاز ایران به عمان، روابط اقتصادی دو کشور وارد فاز جدیدی گردیده است. بر اساس توافق سال ۲۰۱۳ میان دو کشور، قرار است برای ۱۵ سال روزانه ۲۸ میلیون مترمکعب گاز طبیعی ایران با یک خط لوله از بستر خلیج فارس به عمان صادر شود که ارزش بسیار بالایی دارد و سبب تحکیم روابط دو طرف می‌شود [۱۲].

همچنین دو کشور می‌توانند از لحاظ مواد غذایی و میوه و سبزی‌ها نیازهای یکدیگر را پوشش دهند، مضاف بر اینکه عمان فعالیت‌هایی را برای جذب توریست‌های ایرانی انجام داده است و می‌تواند گردشگران ایرانی را از امارات و ترکیه به سوی خود جذب کند. یکی از میادین نفتی مشترک میان دو کشور میدان "هنگام" است که در نزدیکی تنگه هرمز قرار دارد. ۸۰

سوم توسط شرکت ملی پتروشیمی در چابهار و قطب چهارم در جاسک ایجاد خواهد شد. خوراک اصلی پتروشیمی، گاز است که با ورود گاز به جاسک ساخت مجتمع‌های پتروشیمی با توجه به سواحل جاسک و وجود آب فراوان می‌تواند مورد بهره‌برداری قرار گیرد. مزیت جاسک برای ساخت پتروشیمی فوق‌العاده است. بندر جاسک به دلیل نزدیکی به آب‌های آزاد و سواحل طولانی، نزدیکی به بازار مصرف که کشورهای چین و هند بارزترین آنها به شمار می‌روند، یک مزیت منحصر به فرد است. بندر جاسک در مقایسه با مناطق خاص پتروشیمی مانند ماهشهر و بندر عسلویه حدود هزار کیلومتر به بازارهای هدف مانند، هند و چین نزدیک‌تر بوده که خود سبب کاهش هزینه است. لازم به ذکر است کشور هند یکی از واردکنندگان عمده محصول اوره است که با ساخت پتروشیمی جاسک می‌توان سود اقتصادی فراوان وارد خزانه کشور نمود. همچنین کاهش فاصله ترانزیت و حمل و نقل محصولات پتروشیمی نسبت به رقبایی همچون قطر و عربستان، دسترسی به خوراک خط لوله هفتم سراسری گاز، ارتفاع از سطح دریا، شیب خوب زمین، هزینه‌های پایین آماده‌سازی، دسترسی به حمل و نقل دریایی و حمل خوراک از عسلویه به جاسک از مزیت‌های این منطقه است.

۳-۳-۷- گاز مایع (ال ان جی)

پس از اتفاقات زمستان سال ۲۰۰۸ میلادی و پافشاری روس‌ها بر افزایش بی‌سابقه قیمت گاز صادراتی خود به اروپا که به قطع جریان گاز توسط شرکت روسی گازپروم انجامید، توسعه صنعت ال ان جی به‌عنوان جایگزین گاز طبیعی در قاره اروپا و سیاست آنها شتاب بیشتری گرفت. قطر، این کشور کوچک که میدان گازی بزرگی دارد، هم‌اینک به رهبر بازار بزرگ ال ان جی تبدیل شده است. در حال حاضر ۶۰ پایانه دریافت ال ان جی در آسیا وجود دارد و قرار است ۴۰ پایانه دیگر نیز به این تعداد افزوده شود، این بدان معناست که جهان و به‌ویژه کشورهای آسیایی خود را آماده می‌کنند تا بتوانند سهم بیشتری از تقاضا و نیازشان را از طریق ال ان جی تأمین کنند. طبیعی است که ایران هم باید خود را برای این رشد تقاضا آماده نماید [۱۰]. بندر جاسک منطقه ویژه برای صدور این ماده حیاتی می‌تواند مورد ارزیابی قرار گیرد و نیاز مشتریان را مرتفع سازد.

۳-۳-۸- پالایشگاه نفت و گاز

با انتقال نفت خام به بندر جاسک و ساخت پالایشگاه می‌توان به‌عنوان یک واحد صنعتی از نفت خام، مواد و فرآورده‌های مهم و قیمتی مانند گاز مایع، نفت سفید، بنزین، گازوئیل، نفت کوره، آسفالت، روغن، قیر و... به‌دست آورد. جاسک می‌تواند

شدن سیل سرمایه‌های خارجی برای ساخت پایانه بزرگ نفتی در این بندر گردیده است. علاوه بر صادرات نفت این بندر در سال‌های گذشته، هر سال بالای ۲۰۰۰۰ کشتی عبوری از تنگه هرمز، برای سوخت‌گیری به بندر فجیره که ۴۰ مایل با مسیر تردد کشتی‌ها فاصله دارد، وارد می‌شوند. این امیرنشین با ساخت و افتتاح هتل‌های جدید و ارائه‌ی امکانات تفریحی بیشتر، جذب توریسم را در دستور خود کار قرار داده است. از این رو، توجه به بندر جاسک به منظور گرفتن سهمی از بازار انرژی منطقه بسیار حائز اهمیت است.

نتیجه‌گیری

۱- منطقه جاسک به منطقه آزاد ویژه اقتصادی و منطقه ویژه انرژی تبدیل شده است و با توجه ذخایر فراوان نفت و گاز کشور می‌تواند پس از خارک که اولین پایانه صادراتی نفت کشور در خلیج فارس است، جاسک نیز در ساحل عمان به پایانه دوم صادراتی کشور تبدیل گردد.

۲- بندر جاسک دارای موقعیت استراتژیک بوده و به اقیانوس هند راه دارد. از این رو طراحی و ساخت خطوط لوله نفت از جنوب کشور (مناطق نفت‌خیز) به این بندر جهت صدور نفت، طراحی و ساخت خطوط لوله گاز به این بندر جهت صادرات، ساخت پتروشیمی و صدور محصولات پتروشیمی به خارج کشور و طراحی پالایشگاه‌ها، از جمله طرح‌های مهم اقتصادی این منطقه می‌باشند.

۳- استفاده مطلوب از این بندر، نقش مهم در شکوفایی و رونق اقتصاد کشور خواهد داشت و زمینه‌ی همگرایی کشورهای همسایه را فراهم نموده، به امنیت ملی کشور کمک خواهد نمود. همچنین با فراهم آوردن زمینه اشتغال در این منطقه محروم، بخشی از عقب‌ماندگی‌هایی که مربوط به سالیان گذشته است را جبران کرده و در نهایت، توسعه‌ی اقتصادی کشور را به ارمغان می‌آورد. طولی نخواهد کشید که شاهد شکوفایی بخش انرژی و سرازیر شدن سرمایه‌های کلان در این منطقه خواهیم بود.

درصد این میدان متعلق به ایران و ۲۰ درصد متعلق به عمان است. میزان نفت در آن ۷۰۰ میلیون بشکه و گاز حدود ۲ تریلیون فوت مکعب است [۱۳].

۵- نقش هند و چین در بازار انرژی جاسک

به‌زودی سهم مصرف نفت و گاز چین و هند از کل بازار دنیا به ۳۵ درصد خواهد رسید و در واقع، بازار از سمت اروپا به سمت این دو کشور شرقی سوق پیدا می‌کند. خطوط لوله نفت و گاز و صنایع پتروشیمی جاسک بهترین بازار انرژی برای این دو کشور است. کشورهای افغانستان و پاکستان نیز با احیای این منطقه‌ی انرژی می‌توانند بهترین بازار هدف و مصرف‌کننده باشند. چین و هند دو مصرف‌کننده بزرگ انرژی در جهان هستند. با توجه به دوران برداشتن تحریم‌های ایران، این دو کشور می‌توانند نقش اساسی در بازار انرژی جاسک با سرمایه‌گذاری‌های زیاد از طریق انعقاد قراردادهای نفتی جدید کشور ایفا نمایند.

۶- مقایسه بندر فجیره با جاسک با تکیه بر انرژی

فجیره یکی از بندرهای کشور امارات متحده عربی است. شهر فجیره در قسمت شرقی شبه‌جزیره عربستان واقع شده است، از سمت مغرب به رأس الخیمه و شارجه و از سمت جنوب به کلباء محدود می‌گردد و در ساحل دریای عمان قرار داشته، طول آن ۷۰ کیلومتر است [۱۴]. فجیره یک پایانه بزرگ نفتی و یک بندر صادرات گسترده نفت خام شیخ‌نشین امارات است که از این پایانه جهت دور زدن تنگه هرمز استفاده می‌نماید. فجیره تنها بندر شیخ‌نشین امارات متحده عربی است که در حاشیه دریای عمان قرار دارد و همین ویژگی موقعیت خاصی به این بندر بخشیده است. فاصله آن با تنگه هرمز موجب شده تا حاکمان شیخ‌نشین امارات برای دور زدن تنگه هرمز و صادرات نفت خام خود به این بندر نگاه ویژه‌ای داشته باشند. نتیجه‌ی این نگاه ویژه در سال‌های گذشته باعث سرازیر

منابع

[1] <http://en.nioc.ir/portal/home/?news/100193>

[۲] عزتی، عزت‌الله. ژئوپلیتیک در قرن بیست و یکم. تهران: ۱۳۹۴. انتشارات سمت.

[۳] حافظ‌نیا، محمدرضا. اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، مشهد: ۱۳۹۳. انتشارات پا پلی. ص ۱۰۲.

[۴] کیانی، داود و طالبیان، امیر. کشورهای حوزه دریای خزر در افق انرژی آینده (۲۰۳۰). تهران: ۱۳۹۴. جهاد دانشگاهی.

[5] Kiany, Davod. 2014. oil and Iran's foreign policy. Tehran: Jahad Daneshgahi Press.

[۶] کمپ جفری و هار کاوی رابرت. جغرافیای استراتژیک خاورمیانه، ترجمه مهدی حسینی. تهران، ۱۳۸۳. انتشارات مطالعات راهبردی. صص ۱۴-۱۳.

[7] International Energy Agency (IEA). 2015

[8] <http://www.donya-e-eqtasad.com/news/465225/#ixzz3wk-ghzO8-2015>

[9] <http://www.donya-e-eqtasad.com/news/465225/#ixzz3wkg-hzOm2015>

[10] <http://www.mehrnews.com/new2015>

[۱۱] اطلاعات گرفته از سایت شرکت پایانه‌های نفتی و مصاحبه پیروز موسوی [۱۱]

[12] <http://afarineshdaily.ir/afarinesh/News.aspx?NID>

[۱۳] ولدانی اصغر جعفری، ژئوپلیتیک تنگه هرمز و روابط ایران و عمان. پژوهشنامه سیاسی، سال پنجم، (۱۳۸۹) شماره ۳، صص ۳۵-۶۷.

[14] <https://fa.wikipedia.org/wiki>